

Preventivmedel

Enda sättet att rädda världen

Ar 1880 höll fil kand Knut Wicksell ett föredrag i Uppsala som skulle sätta igång en av de hetsigaste debatterna i Sveriges historia. Wicksell hävdade, i nationalekonom Robert Malthus anda, att alla sociala problem berodde på överbefolkning. Enda sättet att rädda världen var att tillåta preventivmedel. Reaktionerna kom omedelbart. Om Wicksell fick bestämma skulle Sverige "... förvandlas till ett land fullt av sataniska vällustingar, och ve då det uppväxande släktet!" utropade kvinnosakskvinnan Jane Norrby.

Debatten skulle rasa i mer än 30 år, och om dessa så kallade sedlighetsstrider handlar Hjärdis Levins doktorsavhandling *Masken uti rosen*. Striden nådde sin kulmen 1910, då all offentlig information - "propaganda" skriver Levin karaktäristiskt nog - om preventivmedel kriminaliserades.

Hjärdis Levin är historikern som blev rikskändis 1986 när hon publicerade sin bok om sexualmoralens historia. Bara titeln provocerade: *Testiklarnas herravälde*. Det som upprörde flest var bokens uppgörelse med sextioalets sexualliberalism. Någon frigörelse för kvinnor var det inte tal om, hävdade Levin. Sex är och har alltid varit på mäns villkor. Kvinnor har lämnats med könssjukdomar, önskade graviditeter, sargade kroppar och själar.

I sin avhandling kartlägger Levin Wicksells och de andra nymalthusianernas framfart, och det bittra motstånd de mötte. Till skillnad från Malthus, som själv såg avhållsamheten som jordens frälsning, förordade nymalthusianerna fri tillgång till preventivmedel. De för tiden så populära naturalistiska tankarna om sexualiteten som okontrollerbar naturkraft

kom här till god hjälp. Avhållsamhet var ett orealistiskt krav - därtill direkt skadligt. Både kropp och själ sadades förtvina om inte regelbundna tömningar tilläts äga rum i kvinnors kroppar.

Levin placerar in sedlighetsstriderna i kampen mellan två världsåskådningar. Hennes tes är att propagandan för fri sex och preventivmedel är del i övergången från en luthersk och idealistisk till en ateistisk och materialistisk världsåskådning.

Materialismen är i sin tur en förutsättning för det kapitalistiska systemets framväxt. Tanken är att den som har fri sex också spenderar mer pengar. Den religiösa puritanismen har alltså både en könslig och en ekonomisk sida. Sparsamhet är en tveksam dygd för kapitalet. Ett lätt-sinnigt och njutningslystet folk, däremot, gynnar konsumtionen.

Motståndet mot de nya idéerna om "kärlek utan barn" var emellertid starkt och välorganiserat - och till största delen kvinnligt. I historie-skrivningen har motståndarna framställts som frigida nuckor, både okunniga och sexualfientliga. För att ge ett slags upprättelse åt dessa kvinnliga "förlorare" - i det långa loppet segrar ju den naturalistiska sexualmoralen - framhåller Levin att preventivfrågan drevs av män i mäns intresse. Syftet var inte alls att frigöra kvinnor. "Fria från graviditet och barnavård skulle kvinnor bli mer sexuellt tillgängliga för män än förut. Lättsinniga män skulle tjäna på den nya moralen, kvinnor förlora", skriver hon. Här känner man igen huvudtesen från *Testiklarnas herravälde*. Sexliberalismen på 1800-talet liksom den i vår egen tid är från kvinnosynpunkt ren humbug.

Så långt sträcker sig Levins feministiska ansats. Men slutgiltigt väljer hon att förklara kvinnornas ben-

hårda motstånd med att de fruktade den mekanisk-materialistiska världsåskådningens insteg. De såg framför sig ett samhälle där egoism och egennytta härskade, ett samhälle utan ideal, moral och visioner, ett samhälle där njutningen utplånat kärleken och hänsynen till nästan.

Det är synd att Levin inte närmare reder ut hur sexualiteten och synen på kvinnokroppen används i maktkampen mellan könen. Kvinnokroppen har genom historien använts som ett vapen, riktat mot kvinnorna själva. Detta blir uppenbart när den naturalistiska och den viktorska sexualmoralen ställs mot varandra. Antingen naglas kvinnor fast i kroppen, och blir "bara" kropp. Eller så tvingas de bli ett slags könlösa andeväsen. I båda fallen läses kvinnor fast vid ett bestämt vara och frigörelsen blir omöjlig.

Men hit når aldrig Levins analys. Feminismen är tyglad och insatt i ett "större" idehistoriskt perspektiv. Kanske gör det avhandlingen lättare att smälta i de akademiska kretsarna.

Som litteratur är emellertid boken inte särskilt lättsmält. Den är minst sagt empiriskt gedigen. Över 300 sidor ägnas åt vem som sade vad, var, när och hur. Levins egna idéer hinner inte riktigt utvecklas på det fåtal sidor som ställs till teoriernas förfogande. Det är tråkigt när den rena dokumentationen tillåts konkurrera ut analysen.

Maria Wendt Höjer

Hjärdis Levin
Masken uti rosen. Nymalthusianism och födelsekontroll i Sverige 1880 - 1910.
Symposion

